

ÉRTEKEZÉSEK.

A

TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

ELSŐ KÖTET. 1867—1870.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A M. T. AKADÉMIA
FŐTITKÁRI HIVATALA

PESTEN.

EGGENBERGER-FÉLE AKAD. KÖNYVKERESKEDÉS.

(Hoffmann és Molnár.)

1873.

3 136 02

ÉRTEKEZÉSEK

a társadalmi tudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

I. Szám. Az uzsora törvényekről. Szinováczy Györgytől.	
1867. 17 l.	Ára 12 kr.
II. Szám. A magyar mezőgazdaság. Keleti Károlytól.	
1867. 19 l.	12 kr.
III. Szám. A nemzet szellemi élete a párizsi kiállításon. Dr.	
Konek Sándortól 1867. 42 l.	30 kr.
IV. Szám. A magyar Korona országainak legujabb népesedeési moz-	
galmi. Dr. Konek Sándortól 1868. 52 l. . . .	35 kr.
V. Szám. Jogtudomány s nemzetgazdaságtan. Kautz Gyulá-	
tól. 1868. 38 l.	25 kr.
VI Szám. A statistika hivatalos és tudományos művelése. Keleti	
Károlytól. 1868. 41 l.	30 kr.
VII. Szám. A római jog s az ujabbkori jogfejlődés, Pulszky	
Ágostontól. 1869. 27 l.	20 kr.
VIII. Szám. Gaius. Rentmeister Antaltól. 1869. 116. l. . .	70 kr.
IX. Szám. Zádor György magyar akadémiai tag emlékezete. Tóth	
Lőrincztől. 1869. 26 l.	25 kr.
X. Szám. A törvénykezés reformja. Ökröss Bálinttól.	
1869. 18 l.	25 kr.
XI. Szám. A büntetés rendszerről általában, különösen a halálbünte-	
tésről Poroszországban, Pauler Tivadartól	
1870. 26 l.	25 kr.
XII. Szám. A bírósági szervezet, különösen a bíróságok megala-	
kulása. Baintner Jánostól. 1870. 37 l. . . .	25 kr.

A

BÜNTETÉS-RENDSZERRŐL ÁLTALÁBAN,

KÜLÖNÖSEN

A HALÁL-BÜNTETÉSRŐL

POROSZORSZÁGBAN.

CSATSKÓ IMRE

I. TAGTÓL.

PEST,

REGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

1870.

A HALÁL-BÜNTETÉSÉRŐL

CSATSKÓ IMRE

Pest. Nyomatott az „Athenaeum” nyomdájában 1870.

A BÜNTETÉS-RENDSZERRŐL ÁLTALÁBAN.

KÜLÖNÖSEN A HALÁLBÜNTETESRŐL

POROSZORSZÁGBAN.

CSATSKÓ IMRE L. TAGTÓL.

(Olvastott a M. T. Akadémiának 1869. martius 1-ső napján tartott ülésében.

A büntető törvénykönyvnek *feladata*: a büntethető cselekvényeket körülírni, s az azok elleni büntetéseket meghatározni.

A jogosság *követelménye*: hogy minden büntetés a büntett nagyságának fokozatához mért legyen.

A büntett *nagyságának* fokozata tárgyi és alanyi mozzanatoktól függ.

A *tárgyiakat* képezik: a megtámadott jognak fontossága, azt magában vagy viszonyban a közjogrenddel tekintve, a mint t. i. a fenforgó körülmények szerint valami jognak megtámadása a közjogrendet nagyobb vagy kisebb mértékben veszélyezteteti, és az elkövetett sérelemnek nagysága; az *alanyiakat*: a büntett végbevitelekor nyilvánuló bűnösségnek foka, és annak a közbiztonságra nézve veszélyessége.

E mozzanatok nincsenek mindig egymáshoz *egyes arányban*. Mert külsőleg nagy büntettnak kisebb gonoszság lehet oka, és nagy gonoszságnak csekélyebb lehet külső eredménye; és mert kisebb fokú sérelmek, ha azok elharpóznak, a közjogrendre nézve veszélyesebbek lehetnek, mint a ritkán előforduló nagyobb jógsérelmek; szintén lehetséges, hogy egyes esetben jelenlevő *nagyobb bűnösség* az esettel kapcsolott rendkívüli körülmények miatt kevésbé veszélyes, mint a kisebb bűnösség. *Például*: rokongyilkosságnak a rokonok közt fenforgó viszonyoknál fogva, lehetnek olyan indokai, minők a bűnösre nézve többé eléjőnni nem fognak, s azért az ily *rokongyilkostól* félni alig leend ok; lopás olyan

körülményekkel lehet kapcsolatban, minők mindennap előfordulnak, s ez okból a közjórendre nézve a kisebb *tolvaj* is lehet igen veszélyes.

Midőn a *törvényhozó* a büntettek ellen büntetéseket szab, leginkább az azokkal kapcsolt *tárgyi* mozzanatokot veszi figyelembe akként, mint azok az életben rendszerint előjönni szoknak; az *alanyi* mozzanatokot tekintve, betudható bűnösséget tételez fel általában a végre, hogy a törvényben kiszabott büntetést egyes esetekben alkalmazni lehessen.

A bűnösségnek kellékeit és fokozatát a törvényhozó szintén az életben rendszerint mutatkozó mozzanatok alapján szabályozni igyekszik; de annak meghatározását: vajjon van-e egyes esetben bűnösség jelen és mily fokozaton, minthogy azt az esetek különfélesége miatt előre látni nem lehet, a bíróra bizza. Miután a büntettek már tárgyi mozzanataik szerint különféle fokozatuak, kell, hogy a büntetések is *különböző nagyságúak* legyenek. Jogi és politikai nézetek, mint: hogy a büntetés a büntett nagyságának megfelelő, s annak indokai ellen irányzott legyen, vezették leginkább a törvényhozókat a büntetések választásánál; csak hogy e választásnál gyakran tévedtek, mint ezt a büntető-jognak története elég szomorúan tanúsítja.

Legegyszerűbb és természetesbnek látszó nézet az, hogy valamint büntett által valami jogunkban támadtatunk és sértetünk meg, úgy a bűnöst *büntetés gyanánt* valami jogbani megtámadás, s attóli megfosztás érje. Tehát: a ki az *élethezi jogtól* valakit megfosztott megölés által, az életétől fosztassék meg; a ki *testi fájdalom* okozás, vagy csonkítás által a jogot testünk sértetlenségéhez támadta meg, az annak ebbeli jogát nem kimélve, szintén testi fájdalmat vagy csonkítást szenvedjen; a ki *lopás, csalás* által vagyonunkhozi jogunkat sértette meg, annak vagyona, nem tekintve ahhozi hasonló jogát, vétessék el stb.

S valamint minden jog lehet büntettnek tárgya, úgy ehét minden jog tárgya büntetésnek is, vagyis: minden jogtól lehet a bűnöst *büntetésképen* megfosztani. De valamint a büntettek által leggyakrabban sértetünk: életünkben, testi épségünkben, vagyonunkban, becsületünkben, külső szabad-

ságunkban: úgy a büntettek ellen használt büntetések is *e javak* ellen irányulnak, mint: a halál-, testi-, jószág vagy pénz, becsület- és szabadság-büntetések.

Lehetnek azonban más jogok is, ha nem is a szoros értelemben vett büntetésnek tárgyai, azok gyakorlatában végkép, vagy csak némikép korlátoztatván. Így *például*: korlátozást szenvedhetünk a *házasság*hozti jogban, vagy a jogban bizonyos társulatnak tagja lehetni, különösen akkor, midőn a házassági jogkötelességek ellen cselekszünk, vagy a *társulat*nak szabályait megszegjük, s ez által annak jogos lételét és működhetését akadályozzuk. Minthogy azonban az említett cselekvények rendszerint nem közveszélyességűek, az azoknak megfelelő büntetések nem alkalmaztatnak a közveszélyességű és szigoruabb értelemben vett büntettek ellen, nem legalább önállólag.

Mely büntetések, mely módon, és mely mértékben, mely egymáshozti arányban használtassanak a büntettek ellen? ez a törvényhozásnak első állapotában eldöntendő egy *legfontosabb kérdés*; mert a szerint, a mint e kérdés eldöntetett, fogja a törvényhozó az egyes büntettek ellen a büntetéseket kiszabni. Így különösen ha a büntetés-rendszerből a *halál-büntetés* kihagyatott, akkor az akármely, bár legnagyobb büntett ellen sem fog a büntető-törvénykönyvben rendeltetni; ha a *szabadságbüntetés* a büntetés-rendszerben akként lett elfogadva, hogy azt a bűnhöncz holtig vagy bizonyos ideig, magányosan vagy közösen, bizonyos osztályozás mellett vagy a nélkül, szigorításokkal, mint: vas, közmunka, bőjt, testi fenyíték, sötét kamra, vagy ezek mellőztével töltsé, akkor a szerint fog az az egyes büntettek ellen a törvénykönyvben kimondatni. Így van a többi büntetésekkel is, mint pénzbüntetés, jószág-elkobzás, becstelenítő büntetés. Ha ezek a büntetés rendszerből *kihagyattak*, akkor az egyes büntettek ellen sem fognak azok a törvényben kiszabtatni.

Annyira szabályozza az elfogadott büntetés-rendszer magának a *törvényhozónak* további eljárását. De szabályozza az a *bíró*nak cselekvőségét is, mert ennek főhivatása lévén: a büntető-törvényt az előforduló esetekre alkalmazni, s a bűnösre, ennek érdeme s a törvény rendelete szerint a bün-

tetést kimondani; a bíró csak a törvényben *kitűzött határok* közt mozoghat, és olyféle büntetéseket, oly módon s oly mértékben mondhat ki csak ítéletileg, mint a melyek, mily módon és mértékben a büntetés rendszerben elfogadtattak.

Ezekből eléggé kitűnik a büntetés-rendszernek a büntető-törvénykönyvbeni *nagyfontossága*, mi az egyes büntetésekről, s az azok elleni büntetésekről szóló *anyagi* büntető törvénykönyv különös részének mintegy alapját képezi, mint ezt már az 1843-diki országgyűlésen igen helyesen meg-egyzé mélyen tisztelt elnökünk (L. Krit. Zeitschr. für Rechts-wiss. u. Gesetzgebung des Auslandes. 17. köt. 133-ik lap.) Vajjon a lehetséges büntetések közül melyeket, mily módosítással és mily mértékben fogadjon el a törvényhozó? erre nézve több *mozzanatok* folyhatnak be, és gyakorolhatnak döntő hatást. Ily mozzanatok lehetnek a büntetőjogi *elmélet*, melyet a törvényhozó követendő vezérelvül elfogadott; az eddigi törvények és törvényes *gyakorlat*; a népnek műveltsége, életviszonyai, erkölcei, jogi érzülete.

Tagadhatatlan, hogy e mozzanatok szerint a büntetés-rendszer eddig is változott, és azok változtával ezután is változni fog. Így a büntetés-rendszer más, ha a törvényhozó a büntetések általi jogkiszolgáltatás mellett *elrettenteni*, más ha *javítani* akar; az eddig érvényben volt büntetések tapasztalt hatásaik szerint meghagyatnak, módosíttatnak vagy *meljőztetnek*; *durva népnél* a büntetések is durvák, kegyetlenek, de a népnek haladó műveltségével és szelidültével a büntetések is enyhülnek, és emberségessé válnak.

És valamint a *tudománynak* befolyása a büntető-jogi elméleteknek kifejtésére s megállapítására, a nép műveltsége, erkölcsi és jogi érzületének szelidítésére, a *törvények* és *törvényes gyakorlatnak* tökélesítésére tagadhatlan: úgy tagadhatlan a *tudománynak* befolyása a büntetés-rendszerre. S valóban, ki a büntetőjog *történetében* csak egy kissé is jártas, az tudván, hogy mennyivel enyhébbek, emberségesebbek a büntetések mai nap, mint voltak ezelőtt csak száz évvel, az említett állításnak igazságát, a köztudományosságának haladása mellett belmegnyugvással s a jövődőt illetőleg a legalaposb, legszebb reménynyel fogja elismerni

A népnek műveltségét, szokásait, erkölcsi és jogi érzületét a törvényhozónak figyelembe kell ugyan venni, ha törvényének sikert szerezni ohajt; mert a magában legjobb törvények is siker nélkül maradnak, ha azok a nép által *nem helyeseltetnek*, nem pártoltatnak; de ne feledje a törvényhozó, hogy ő a népnek a haladásban *vezére*, és hivatása a haladásra vezető biztos utat a népnek kijelölni, szem előtt tartván a nagy Baconak e mondatát: „Loquendum est, ut vulgus, sentiendum, ut sapientes.“

Ámbár — mint már említettem — a törvényhozó a büntetteknek leginkább *tárgyi* külső körülményeiszertint igyekszik a büntetések meghatározni, ezt mégis az életben lehetséges, elő nem látható körülményeknek különfélesége miatt kimerítőleg nem teheti, s már e tekintetből is a *büntetéseknek* egyes esetekbeni kiszabását a bíróra hagyni kénytelen; e kénytelenség még nagyobb mértékben mutatkozik az *alanyt*, a betudhatást s annak fokozatát tekintve, miket előre mintegy az egyes esetektől elvontan, a törvényben csak legfőbb vonalai szerint lehet körülírni, azoknak emberileg lehetséges pontos *meghatározása* a bűnösnek oly számos módosításokat tanusító egyéniségétől függvén.

Másrésről méltán támadhat aggodalom a bíróságnak *önkényes* eljárása iránt, ha az a törvényben kellőleg körülírva nincsen.

S e két ellentét közt, t. i.: a büntetendő eseteket büntetésekkel együtt a törvényben *mind elősorolni*, és a bíróságnak elegendő tág ítéletési tért engedni, az üdvös *közepet* eltalálni úgy, hogy a bírósági ítéletés a jogosság rovására túl ne korlátoztassék, de a jogok biztosítását tekintve, a bíróságnak *korlátlan* hatalom ne engedessék, a törvényhozói bölcseségnek egy fontos feladata.

A büntetések kiszabása körüli birói *ítéletést* az alkotott törvényekben különféleképp szabályozva találjuk; a mint t. i. a büntető törvények a büntettek ellen: 1. vagy *kizárólag*, általában (absolut) alkalmazandó büntetéseket rendelnek, mikor aztán a bírónak kötelessége, bebizonyult bűnösség esetében a törvényben foglalt büntetést minden további *mérlegetés* nélkül kimondani, *például*: a halálbüntetést, ha az a

gyilkosság ellen kizárólag (egyedül) van a törvényben elfogadva; 2. vagy a büntettek ellen *több különfaj* büntetéseket szabnak, és az azok közti választást a bíróságra hagyják, *például*: ha halálbüntetés mellett, holtiglani börtön van a gyilkosság ellen a törvényben kimondva; 3. vagy a büntettek ellen *egyfaj* büntetéseket rendelnek, de hogy a bíróság a büntett nagysága szerint a büntetést egyes esetben kimondhassa, a bíróságnak ítélhetési tért engednek akként, hogy az a törvényben kiszabott büntetésnek *legnagyobb és legkisebb* foka közt választhasson; 4. vagy csak a büntett elleni büntetésnek *legnagyobb fokát*, melyen túl tehát a bírónak menni nem szabad, határozzák meg, és megengedik, hogy a bíró a büntettnek tárgyi és alanyi csekélysege szerint a legalsóbb foku büntetést is minden megszorítás nélkül kimondhassa.

Annak *birálatát*, hogy az előadott módszer közül melyik legcélszerűbb és hogy a büntetés-rendszerben, mely büntetések, mily módosításokkal és mily mértékben fogadhatók el, máskorra hagyom.

Csak azt látom még jónak megemlíteni, hogy az, vajjon a bíróságnak milyen tér engedtetik az egyes büntettek elleni büntetéseknek kiszabásánál, lényeges *kapcsolatban* van a *kegyelmezési* jognak gyakorlataival. Mert a hol a bírónak ítélhetése, és a büntetésnek a büntett fokozata szerinti kiszabhatása korlátolva lévén, ez a bíróságot szigorú büntetéseknek kimondására kényszeríti, ott e *szígorúságot* a jogosság és méltányosság követelménye szerint a kegyelmezés útján kellend enyhíteni; mi ritkábban fog szükséges lenni ott, hol a törvény által a bíróságnak *elegendő* tér engedtetik a végre, hogy a büntetést a büntettnek fokozatához képest ítéletében nagyobb vagy kisebb *mértékben* kimondhassa.

Ezek után tanulságosnak látom a porosz büntetés-rendszert előadni, mert a porosz büntetőtörvénykönyv hiányai mellett is, a német büntetőtörvénykönyvek közt, beltartalmánál fogva, és mert az legrövidebb, casuisticától ment, egyes büntetteknek körülírásában szabatos, világos és hibátlan, *jelesnek* van elismerve, min aligha fog csodálkozni az, ki tudja, hogy a porosz büntetőtörvénykönyv elkészítésén 1826-tól 1851-ig, tehát 25 év folyama alatt majdnem szakadatlanul jeles tagok-

ból álló több miniszteri és országgyűlési *bizottmányok* fáradoztak, és e közben módosított, javított *több javaslatot* készítettek, melyek közül az 1843-ki javaslat nyomda útján is közzététetvén, hirlapi czikkekben és önállólag megjelent, számos *birálatoknak* írására adott okot s alkalmat; az önállók, melyek száma 64, nagyobb részben ki is nyomattak, a többiek pedig kéziratban a jogügyi miniszteriummal közöltettek. Ezek tanulságos voltáról bizonytságot tesz az, hogy a bírálóknak szerzői közt voltak az akkori *legjelesb* német *jogtudósok*, kik közül elég legyen megemlíteni ezeket: Abegg, Martin, Mittermaier, Schwarze, Temme, Zachariae.

A sok és tartós munka után végre az utolsó javaslat 1851-ki január 3-án az országgyűlés eleibe adatván, itteni elfogadás után 1851-ki ápril 14-én királyi megerősítést nyert, és ugyanaz évi július 1-ső napján életbe lépett. Mert továbbá a porosz büntetőtörvénykönyv még 1866 előtt *több német államban* elfogadtatott és életbeléptetett, mint Hohenzollernben, 1850-ki január 1-ső napján; Anhalt-bermburgban 1852-ik márczius 31-én; Waldeckben és Pyrmontban 1855-ki october 1-ső napján; Oldenburgban fontos változásokkal, illetőleg javításokkal 1858-ki nov. 1-ső napján; Lübeckben 1864-ki márczius 1-ső napján a büntetés-rendszerbeni változással. Mert végre a porosz büntetőtörvénykönyv egy, 1867-ki jun. 25-én kelt rendelet által a Poroszországgal azelőtt legközelebb *kapcsolt államokban* behozatván, Németországnak legnagyobb részében érvénynyel bír, és a többször nyilvánított óhajtság szerint *behozandó német közös* büntető-törvénykönyvnek elkészítésénél valószínűleg alapul szolgálni fog.

Mellözve a porosz büntetőjog történetéhez tartozóknak bővebb előadását, csak azt akarom megérteni, mi a mostani porosz büntetőtörvénykönyvnek készítésére, különösen az abban elfogadott büntetés-rendszernek *megállapítására* közvetlen befolyással volt. Poroszhonban ezelőtt a büntetőjog terén *három különböző törvényhozás* volt érvényben; mint a német közös büntetőtörvény, a tartományi köztörvény (Allgemeines Landrecht)-féle, és a rajnai tartományokban hatályban volt francia büntető codex, melyeknek javítását az előhaladott korszellem, egy törvénykönyvbeni egyesítését az államnak

egysége követelte. Az eziránti eljárásnál *alapul* vétetett: a tartományi jogban és a rajnaiban kifejezett fenálló jog, figyelemmel a büntetőjognak *tudományos kifejelettségére*, haladására, valamint Poroszországnak különös viszonyaira, kívánataira és szükségére, mely mozzanatoknak szerencsés *összeegyeztetéséből* támadott a jelenlegi büntető-törvénykönyv.

Poroszthonban különösen a büntetés-rendszer nem felelt meg a jelenkor igényeinek. A közös *tartományi jog*, mi 1794-ki február 5 én kihirdettetett, és u. az évi jun 1-ső napján életbe lépett törvény II-ik részének 20-dik czimében foglaltatik *); a büntetésekről általános szabályokat nem foglalt magában, azoknak rendszerét tehát az *egyes határozatokból* lehet megismerni. A tartományi jogban következő büntetések jönnek elő: 1. a *halálbüntetés*, mi végrehajtatott kerékkel alulról vagy felülről, tüzzel, kötéllel, karddal, később bárdal. A halálbüntetés *szigorítottatott*: a bűnösnek tehenbőröni csusztatásával a vesztőhelyre, és a holt tetemnek kiállításával által; 2. *szabadságbüntetések*, mint: fegyház, büntető munka, fogság és várbüntetés; ez utóbbi vagy *vármunka*, mi a szabadságbüntetésnek legszigorúbb faja volt, vagy *várfogság* (árestom), a fogságnak legenyhébb faja, az ugynevezett *custodia honesta*; a vármunkát és fegyházat lehetett kiszabni rövid időre vagy élethossziglan. A szabadságbüntetéssel kapcsolt *szigorítások* voltak: megbélyegzés, vesszőzés, nyilvános kiállítás, testi fenyték; 3. *testi büntetés* (önállóság); 4. *becsület-büntetések*; 5. *jószág elkobzás*; 6. pénzbürság; 7. hivataltól elmozdítás vagy felfüggesztés; 8. száműzés.

A *rajnai* büntetőjog szerinti büntetések különböztek, a mint azok a francia büntető-törvénykönyvvel elfogadott büntethető cselekvények *három osztálya* ellen voltak kiszabva. A *büntettek* elleni büntetések itt mindig *becstelenítők*, ilyek: 1. a *halálbüntetés* lefejezés által, és ha szülőgyilkos ellen mondott az ki, a bűnösnek kiállítása és jobb kezének levágása által szigorítottatott; 2. élethossziglani *kényszermunka*; 3. *elszállítás*; e két büntetésfaj az elítéltnak *polgári halálát* vonta

*) Berner: „Die Strafgesetzgebung in Deutschland.“ Leipzig 1867. 35—6. l.

maga után; 4. ideiglenes kényszer-munka, 5 évtől 20-ig; 5. elzárás (la reclusion) 5 évtől 10-ig; 6. szegyenfa-pelengér; 7. számkivetés; 8. a polgári becsület elvesztése.

Becstelenítő büntetésekkel a törvényben meghatározott esetekben lehetett *megbélyegzést* és *jóság-elkobzást* kapcsolni, és az előbbi mindig összekapcsolandó volt az élethossziglani kényszermunkával; azok, kik általában kényszermunkára vagy elzárásra ítéltettek, a büntetés megkezdése előtt a *bitőfánál* nyilvánosan kiállítottak.

Itt megjegyzést érdemel, hogy Franciaországban az 1832-ik ápril 28-ki törvény által a büntetés-rendszer *enyhített*, a mennyiben különösen az említett kézlevágás, megbélyegzés, kiállítás és jószágelkobzás megszüntetett, s az ideigleni kényszermunka és fegyház közé a *letartóztatás* hozatott be, mi szintén becstelenítő. A rajnai tartományok azonban, mint ez időben nem a francia törvényhozás alá tartozók, ez enyhítésekben nem részesültek.

A vétségek elleni büntetések voltak: 1. *fogság* 6 naptól 5 évig; 2. bizonyos állampolgári, közpolgári és családi *jogok gyakorlásától* eltiltás: mint a jogtól szavazni, választani, gyám vagy gondnok, vagy szakértő lehetni; 3. pénzbírság.

A büntettek és vétségek ellen *közösen* lehetett kimondani a *rendőri felügyelet* alá helyezést és egyes tárgyaknak elkobzását.

Az *áthágások* elleni büntetések voltak: 1. a *fogság* 1 naptól 5 napig; 2. *pénzbírság* 1 franktól 5-ig; 3. bizonyos lefoglalt tárgyaknak *elkobzása*.

A *közös német büntetőjognak* büntetéseit, melyek igen kegyetlenek voltak, a szokásjog, mi a jogtanban és gyakorlatban nyilvánult és tulajdonképen jogászok joga volt, folytonos változás által a mai nézetekhez alkalmazta, módosította; mely eljárást egyes országokban a törvényhozás a büntető-törvénykönyvek behozatala előtt is részletes törvényekkel és a börtönök rendezésével igyekezett kiegészíteni. A *szokásjog* által a halálbüntetés korlátoztatott, a kegyetlen testi büntetések megszüntettek, és majdnem kizárólag a *szabadságbüntetés* használtatott. A porosz államnak ama tartományai, melyekben a közös német büntetőjog érvényes volt, a büntetőjognak e kifejlődésében részt vettek.

A porosz törvényhozás a büntetőjognak átvizsgálásánál czélszerű büntetéseket megállapítani, s azok közt az igaz arányt meghatározni igyekezett. Az 1851-ki büntető-törvénykönyvi büntetésrendszer különösen a porosz és francia büntetőjognak *összeegyeztetéséből* származott. Jobban közelít az mégis a francia, mint a köztartományi joghoz, és mindkettőt megelőzi *enyheség* és emberiség által; mert a mostani büntető törvényben nemcsak a büntetések mértéke alábbszállítva, mint a francia büntető-törvényben, hanem a büntetésfajok is egy fokkal alább vannak megállapítva.

A porosz büntetésrendszer kapcsolatban van a büntethető tetteknek *hármaz osztályzásával*: büntettek-, vétségek- és áthágásokra. A büntetések választásánál a rendek (polgári osztályok) különféleségét, mire a tartományi jogban figyelem volt, mellőzte és a francia jogot követve, a törvény előtti *egyenlőség elvét* fogadta el.

A tartományi jogban foglalt büntetések közül *kihagyott*: 1. a szigorított halálbüntetés; 2. a testi fenyíték; 3. a megbélyegzés; 4. a nyilvános kiállítás; 5. a bírósági megdorgálás; 6. az arczképnek és névnek az akasztófáni kiszégezése; 7. a jószág-elkobzás; 8. a helybéli kiutasítás; 9. a várbüntetésnek különféle fajai.

Szintén *ismeretlenek* a jelenlegi porosz büntető-törvényben a rajnai jogban (a francia code penal szerint) elfogadva volt: kényszermunka, bélyegzéssel vagy a nélkül, az elszállítás, a pellengér és a polgári halál.

Mint *mellékbüntetések* újak: a rendőri felügyelet alá helyezés, elvesztése a képességnek vagyonáról rendelkezni és a javított becsületbüntetési rendszer.

A mostani *főbüntetések* Poroszországban ezek: 1. a *halálbüntetés*; 2. *szabadságbüntetések*, mint: fegyház, elzárás és fogság, ez utóbbi vétségeknél és áthágásoknál; 3. *pénzbírság* vagy egyedül, vagy szabadságbüntetéssel vagylagosan, vagy azzal kapcsolva. — *Mellékbüntetések*: 1. becsület-büntetés; 2. nyilvános hivataloknak viselésére ideigleni képtelenség; 3. képtelenség az eddigi hivatalra, művészet vagy iparüzlet gyakorlására; 4. egyes dolgok *elkobzása*; 5. a vagyonról rendelkezhetőségnek megszorítása; 6. a büntető ítéletnek nyilván-

nos hirdetése; 7. *rendőri felügyelet* alá helyezés; 8. dologház-bani elzárás; 9. az országból kiutasítás.

A porosz büntető-törvénykönyvben a büntetések közt első helyet foglal el a *halálbüntetés* (7. §.). A halálbüntetés jogosságáról, czélszerűségéről a porosz büntető-törvénykönyv készítésénél is folyt a vita, mint ez az illető irományokból kitünik. A törvénykönyv utolsó javaslatának *indokolásában* mondatik: hogy a halálbüntetés *ellen* érvül felhozatik, miszerint az sem a jogosság, sem a kereszténység, erkölcsösség és emberiség alapelveivel meg nem egyez, hogy a halálbüntetés nem annyira büntetés, mint *megsemmisítés*, a töredelemre és javulásra az utat elzárja, a népre nem hat elrettentőleg, hanem erkölcstelenítőleg.

Azonban, ha kell, hogy a büntetés gyanánt kiszabandó rosznak nagysága az elkövetett büntett súlyának megfelelően, és hogy ama czélt, mely az által szándékoltatik, elérhesük: akkor az életnek elvesztése, mi által lehet egyedül a büntetett bűnösségét kiengesztelni, s a halálbüntetés, melynek végrehajtása által lehet egyedül az államnak lételetét biztosítani, valamint a jog és jogosság álláspontjából, úgy az állam fogalma szerint tökéletesen jogosultnak látszik. A népnek *jogtudata* is elismeri a szükségét, a legnagyobb büntetteket halál által kiengesztelni, és a halál-büntetésnek megszüntetése e jogtudatra rosz hatást gyakorolna és ama véleményre vezetne, hogy a törvénynek szigorú alkalmazása ál-emberieségen nyugvó enyhéségnek lett feláldozva.

Az országgyűlés 2-ik *kamrája* bizottmányának jelentésében mondatik: hogy a bizottmány reményli, miszerint az előrehaladó polgárisodás a halálbüntetést korábban vagy későbben nélkülözhetővé fogja tenni; hogy négy szavazat annak megszüntetése mellett nyilatkozott, de a többség a halálbüntetésnek megtartását kívánta, mert a népességnek még nagy része ama meggyőződésben van, hogy a halálbüntetés a legnagyobb büntettekre nézve a jogosság által követelt, és az elrettentés végett nélkülözhetlen büntetésfaj, melynek helyébe az *elszállítást* tenni nem lehet, és a halálbüntetés megszüntetésének következménye az volna, hogy miután a halálbüntetés helyébe az *életfogytiglani szabadság*-

büntetés lépne, az egész büntetési fokozatot megváltoztatni kellene.

Az *első kamara* bizottmánya pedig abbeli nézetét nyilvánította, hogy a halálbüntetés megszüntetéséről kérdést miután az jelenleg még szükségesnek látszik, nem kell ismét felélesztetni.

A porosz országgyűlésnek kamrai figyelembe véve azt, hogy az elébük terjesztett javaslatot több korábbi javaslat feletti gondos tanácskozások előzték meg, és a tartományi gyűléseknek észrevételei is használtattak; valamint ama nézettől vezettetve, hogy a kamrák bizottmányai a javaslatot szorgalmasan *birdálták* és czélszerű javításokat indítványoztak, és végre indítatva ama fontos körülmény által, hogy a büntető-törvénykönyv minél előbb létrejöjjön: az egyes határozatok feletti különös tanácskozásról lemondottak és a javaslatot egészben a bizottmányok előterjesztése szerint elfogadták, miből méltán azt következtethetni, hogy a halálbüntetésnek elfogadása iránt a kamrai bizottmányok által előadott indokokat az országgyűlés is döntöknek tekintette, és magáévá tette.

Beseler, greifswaldei jogtanár, ki 1851. évben a 2-ik kamra által, a javaslat megbirálására kiküldött bizottmánynak *elnöke* volt, a porosz büntető törvénykönyvről irt *jeles commentárjában* a halálbüntetésre vonatkozólag ezeket mondja: „Az államok története tanúsítja, hogy akármiféle kormány nyal bíró állam soha sem mondott le végkép az élet és halál körüli jogról, *péld.* háborúkori árulásnál vagy bellázadásnál; és hogy most is a népnek *jogérzete* a legnagyobb büntetteknek kiengesztelését csak a halál-büntetés által tartja lehetségesnek. Hogy e mozzanatok azok, melyeket a törvényhozónak *figyelembe venni* kell, ha az a további kifejlődhetést nem gátolva, a jelen kornak és népnek számára kíván tevékeny lenni.“

A halálbüntetés Poroszhonban *lefejezés* által hajtatik végre (7. §.). Az 1827. és 1830-ki javaslatok a nyaktílól említik mint eszközt, melylyel a kivégzés végrehajtassék. Ebbeli javaslat a későbbi javaslatokban hiányozván, az egyesült rendek válaszmánya, mely 1848-ki év elején tanácsko-

zott, majdnem egyhangulag ajánlotta, hogy a lefejezés a *nyaktiló* által hajtassék végre, és ez a törvényben határozottan kimondassék. Az 1850-ki javaslat azonban ez indítványt nem fogadta el, és abbeli határozat, hogy a lefejezés mely eszköz által történjék, a törvénykönyvbe nem igttattott.

A 2 ik *kamra* bizottmányának jelentése ez iránt ezt mondja: „A javaslat a lefejezést, mint az egyedül megengedhető halálbüntetést állapítja meg, arról azonban, hogy az mikép hajtassék végre, hallgat. Ebből következik, hogy további intézkedésig az eddigi határozatok mellett kell maradni; tehát a *köl*ni felebbviteli törvényszéknek területén a *nyaktilót*, a monarchia többi részeiben pedig a hóhérnek *bárdját* használni. A bizottmány kíváncsnak látja, hogy az egész porosz államban a lefejezésnek csak egy módja engedessék meg. Ez, ha ez iránti határozatot kellene a törvénykönyvben elfogadni, habozás nélkül a *nyaktilónak* közös behozatala mellett nyilatkoznék; elismeri azonban, hogy a közvélemény a kivégzésnek e módja ellen van, s azért előnyösb, az egyforma kivégzésnek behozatalát későbbi törvényre bízni.“

A rajnai jogban (Codepen. 27-ik §.) foglaltatik a rendszabály, hogy a halálbüntetést *terhes nő*n csak a szülés után lehet végrehajtani. Ez mint magából érthető, a törvénykönyvbe nem foglaltatott, miután a méh-magzat is a törvények oltalma alá van helyezve, és a halálbüntetésnek végrehajtása *terhes nő*n, a törvénynek és az ítéletnek czélzatát tulhaladná.

A büntető-törvénykönyv 8-ik §. szerint a halálbüntetésnek végrehajtása *bekerített téren*, vagy a börtön-intézetnek falain belüli téren vagy más elzárt téren történjék. A kivégzésnél *jelen legyen* legalább két tagja az elsőfolyamodási bíróságnak, egy hivatalnoka az államügyésznek, egy törvényszéki írnok, s egy felsőbb börtön-tisztviselő. A kivégzésről a helységnek, hol az végrehajtatik, községi *előljárója* tudósítandó, ki a községnek képviselőiből vagy a községnek más tiszteletet érdemlő tagjaiból 12 személyt küldjön ki, hogy a kivégzésnél jelen legyenek. Ezeken kívül az elítélt vallásabeli egy *lelkésznek* a jejenlét megengedendő. — A védelme-

zönek és különös okoknál fogva más személyeknek is a jelenlét megengedtetik. Az ítélet végrehajtása *harangozás* által adatik tudtul, mi a kivégzés befejeztéig tart.

E szerint tehát a nyilvános kivégzés, mi addig az *elrettentési* elméletnek értelmében megszorítás nélkül elfogadva volt, Poroszországban megszüntetett, és a falak közti kivégzés hozatott be.

Beseler commentárjának (95-ik l.) hivatkozik a tapasztalatra, miszerint a halálbüntetésnek nyilvános helyeni végrehajtása, a népsokaságnak tolongása közben, több hátránnyal van kapcsolva, és a kíváncsiaknak könnyen látványul szolgál. Ez okokból Amerikában a nyilvános kivégzés helyett a börtönfalak köztit fogadták el, és minden bizalmatlanságnak elhárítása végett a kivégzést több személyek jelenlétében rendelték el; különösen oly személyeknek jelenlétében, kik részint hivatásuknál fogva arra kijelölvék, részint a helységnek polgárai közül választatnak és meghívatnak.

A 2-ik *kamra* bizottmánya egyhangulag a kivégzésnek e módját fogadta el, s arra nézve, hogy a kivégzésnek titkosága mellőztessék, biztosítékot abban keresett, hogy megengedtetett, más a törvényben meg nem nevezett, személyeknek is jelen lehetni; s itt különösen a *kivégzettnek rokonaira* gondolt a bizottmány.

Mittermaier a porosz büntető-törvénykönyvrőli bírálatában a falak közti kivégzésről (Arch. d. Cr. R. 1851. 310-ik köv. l.) így nyilatkozik: „Méltányoljuk az okokat, melyek az új törvényhozókat arra bírják, hogy a *korlátlan* nyilvánosságú kivégzéseknek tagadhatatlan hátrányait mellőzzék. Megjegyzést érdemel, hogy a német törvényhozók ez új intézményt Amerikából kölcsönzik. Az új indítványok által némely *botrányos jelenetek*, melyek a nyilvános kivégzéssel kapcsolva voltak, kétségtelenül mellőztetni fognak. E részben a tapasztalatok Németországban még hiányoznak. Mi részrehajlatlan férfiakhoz Éjszakamerikában fordultunk, hogy megtudhassuk, vajjon a *falak közti* kivégzés oly jónak bizonyult-e, mint azt némelyek Németországban remélik. *Websternek* kivégzése Bostonban 1850-ki augusztusban legjobb alkal-

mat nyújtott, tudomást szerezni. A kapott tudósítások bizonyítják, hogy az e kivégzésmódnak német védői aggodalommal nézhetnek az időre, melyben az új törvény alkalmaztatni fog. A kivégzés napján a nép közti *izgatottság* rendkívüli volt, úgy hogy a népek törekvése a kivégzés helyére juthatni, legzavargóbb jeleneteket idézett elő; hogy sokan nagy költséggel igyekeztek a szomszéd házakból, ablakokból, tetőkről a fogda-helyiségbe nézhetni, míg mások a legerősb nyilvános kifejezéseket használták a végre, hogy a halálbüntetés iránti ellenszenvöket kinyilatkoztassák; mi okozta, hogy Websternek kivégeztetése óta Bostonban a halálbüntetés *ellenzői* feltűnőleg szaporodtak.

„A halálbüntetés megtartásánál hivatkozni szokás a néptudatra, de következetesen meg kell engedni azt is, hogy a nép e büntetéssel a *nyilvános végrehajtás* eszméjét kapcsolja össze, és alapos érzületénél fogva a titkos kivégzések ellen bizalmatlanságot és undort tanusít.

Mi Angolhonban és Belgiumban többször tudakozódunk az errőli vélemény iránt, és megtudtuk, hogy tulnyomó népszavazat a nyilvános kivégzésnek *fentartását* kívánja, ha a halálbüntetést megtartani van akarat.

„Az előfordult jelenetek, miszerint a kivégzendő borzasztólag *küzködött* a hóhérral, vagy a kivégzés eszméleten kívül levőn hajtatott végre; valamint az, hogy az emberi jogszolgáltatás csalókasága mellett *bűntelen* is lehet kivégzés tárgya, oly kifogások, melyek a falak közti kivégzésnél is *előjöhethetnek*.

„Ehhez járul még, hogy Belgiumban felebbviteli törvény-székek, különösen a *brüsseli*, emlékiratban határozottan ama kötelezettség *ellen* nyilatkoztak, miszerint két bíró mint tanu a kivégzésnél részt vegyen; hasonló hangulat nyilvánul a népnél, ha a községi *képviselőknek* kötelességül akarják tenni, hogy kivégzésnél jelen legyenek. Meg nem foghatni, miként lehet ez új kötelességet oly emberekre róni, kik talán legnagyobb *irtózáttal* viseltetnek a kivégzések iránt, vagy kik érzik, hogy e borzasztó jelenet látása egészségükre is káros hatásu lehet.“

Angolhonbani tudakozódásának eredményeként megjegyzi *Mittermaier*, hogy egy tiszteletreméltó gyakorló úgy

nyilatkozott, miszerint ha a kivégzéseknél szerencsétlen esetek jönnek elő, jobb, ha a nép jelen volt és azoknak *igaz történetét* látta, mintha (többszörre elferdített és nagyított) hírek jönnek a titokban végzettekről a nép közé, s így nagyobb ingerültséget és a kormánynak hátrányt okoznak.

A törvényben említett *elsőfolyamodású* bírósági tagok alatt Poroszországban nem értetnek az esküdttbírósnak, mely a bűnös felett ítéletet hozott, tagjai, hanem tagjai *az illető kerületi* vagy városi, vagy országos törvényszéknek, mely az esküdttbírság előtti tárgyalásokra szükséges előkészületeket végzi, és a hozott bírói határozatokat végrehajtja; tehát oly bíróságnak tagja is jelen lehet a kivégzésnél, mely az illető perügynben nem ítél. A kivégzésnél jelen leendőket az *elnök* választja.

A kivégzésnél megjelenendő 12 községi tagot illetőleg a kormányjavaslatban e kifejezés választatott: kik a kivégzésnél *jelen lehetnek*. Ez nem látszott a határozat céljának megfelelni, s azért az előbbieket helyett e szavak tétettek: kik a kivégzésnél jelen lenni *tartoznak*. Nehogy azonban ama nézet támadjon, mintha egynek vagy másiknak távolléte a kivégzésnek elhalasztását okozná, végre e kifejezést választatott: hogy a kivégzésnél jelen legyenek.

A törvényben említett más személyeknek az *engedelmet* a rajnai tartományokban a *főállamügyész*, a többi államrészekben az illető bíróság adja.

A 9-ik §. szerint a kivégzettnek *hullája* rokonainak, ezeknek kívánságára, kiadatik, egyszerű minden, akármiféle ünnepélyesség nélküli eltemetés végett. Ez intézkedés szükséges volt, mert a kivégzettnek eltakarítása iránt addig csak a *rajnai jog* rendelkezett hasonlóképen; a Code penal 14-ik §-a szerint.

A halálbüntetéssel Poroszországban (a 7-ik §. szerint) a *polgári becsületnek* elvesztését lehet kimondani, ha az vagy egyes esetekre a törvényben határozottan szabva van, vagy ha megállapítatik, hogy a halálbüntetéssel fenyegetett bűntett *különösen súlyosító* körülmények közt vitetett végbe.

A 2-ik *kamrának* bizottmánya a polgári becsület elvesztésének kapcsolatát a halálbüntetéssel nem akarta tulajdonképeni szigorításnak tekinteni, s ez okból e kifejezést elhagyta;

mi annyiban helyes, a mennyiben e szigorítás t. i. a *becsület vesztés* nem a főbüntetésnek módosításából áll.

A polgári becsületvesztésnek a halálbüntetéssel összefüggése ellen fontos észrevételeket tehetni. A halál, mint legnagyobb büntetés, a legnagyobb bünt kiengeszteli e földön; itt is fokozatokat állítani fel, meghaladja a büntető jogszolgáltatásnak feladatát. Ha mégis ahhoz szigorítást kell adni, akkor annak a korábbi törvényhozás értelmében a főbüntetésre közvetlenül kell vonatkoznia, hogy azt, mi gyalázó és becsületlenítő, a nép közvetlenül lássa, s az az elítéltnak családját a bűnös helyett ne sujtsa. A polgári becsülettől megfosztásnak itt tulajdonképpen *nincs értelme*, mert miután az bizonyos állam- és közpolgári jogoknak elvesztéséből áll, annak a kivégzendőre nézve alig lehet valami jelentősége. Az, hogy a *megszököttre* vagy *megkegyelmeztettre* nézve a dolog más hatása, az ebbeli büntető határozatnak általános kimondását nem igazolja. A bizottmány azonban ez okokat el nem fogadta, és különös fontosságot helyezett abba, hogy a *becsület-büntetésnek* némi hatását, legalább a jogérvényes ítéletnek napjától a kivégzésig, eltagadni nem lehet.

Ama kérdés eldöntésénél azonban, vajjon a halálbüntetéssel a polgári becsületnek elvesztése összekapcsolandó-e? egyes esetekben nem a bűnösnek aljas becsületlen érzülete fog határozni, hanem a törvény szavai szerint az, vajjon a halállal fenyegetett büntett *különösen súlyosító* körülmények közt vitetett-e végbe.

Melyek az ily hatással bíró különösen súlyosító körülmények? a törvényben nincsen kimondva, s ennél fogva minden egyes esetben az esküdtekhez intézendő általánosan e kérdés: vajjon különösen súlyosító körülmények vannak-e jelen?

Érdekes tudni, hogy a halálítéletnek megerősítése Poroszthonban az uralkodó által mikép gyakoroltatik? A korábbi törvényhozás szerint a bíróságok büntető ítéleteinek megerősítése tág terjedelemben gyakoroltatott az uralkodó és a jogügyi *minister* által. Az uralkodóra nézve a *köztartományi jog* II. rész XIII. czikk 8. §-a azt határozza, hogy a

halálra és 10 évi fogságra vagy hosszabb, vagy keményebb büntetésre szóló ítélet az állam főnökének kifejezett megerősítése nélkül végre nem hajtható.

A *ministeri* helybenhagyásra nézve a krim. ordn. 508—512. §§-ai a büntetteknek egész sorát foglalják magukban, melyeknél a hozott ítéleteknek megerősítése a jogügyi ministeriumnak büntető-osztálya által szükséges volt.

A ministeri helybenhagyás az 1849-ki január 3-án kelt rendelettel végkép megszüntetett, s az *uralkodó* általi megerősítés többszöri módosítások után végre a halálbüntetésre szóló ítéleteknél hagyatott meg. Remélhető azonban *Beseler* szerint (98-ik l.), hogy az előrehaladó törvényhozás e helybenhagyást meg fogja szüntetni. Mellőzhető itt a kérdés: hogy az uralkodónak e helybenhagyási joga mennyire felelt meg a porosz állam- és jogszerkezetnek, vagy hogy azt, mint az uralkodó Patrimonialis jogának kifolyását lehet-e igazolni? A mostani törvényhozás állapotának az meg nem felel.

Minden ítélet jelenleg a király nevében hozatik, tehát már magában *ellenkezést* foglal: az uralkodó nevében hozott ítéletet még ő általa megerősíttetni, és azt, míg ez nem történik, mint nem hozottat tekinteni. E helybenhagyási jog még azért is aggodalmas, mert az uralkodót oly helyzetbe hozhatja, mely a kegyelmezési jognak a fenforgó viszonyoknak szabad, *tárgyilag* megfontolása szerinti gyakorlatát nehezíti s az uralkodót oly térre viszi, melyen csak a *birónak* határozata állhat meg csorbíthatlan tekintélyvel. Ily és hasonló fontos okok lehettek kétségkívül azok, melyek az akkori királyt, Fridrik Vilmost kormányzatának kezdetén arra birták, hogy a halálítéletek megerősítésének korábbi formulájával felhagyjon, és a következőt: hogy a jogosságnak szabad folyam engedtessek, fogadja el.

Amaz ellenvetés, hogy az uralkodó helybenhagyási jogának mellőzése folytán] az uralkodónak kegyelmezési joga *csorbát* szenvedhet: meghiusul, ha a büntető perrendtartás szerint halálítéletet nem lehet előbb végrehajtani, mint midőn bizonyos, hogy a király kegyelmezési jogával *élni nem akart*, s úgy látszik, hogy ez az igaz út, melyen a halálítéleteknek az uralkodó általi megerősítési jog iránti kérdés helyes, a

jogosságnak és az uralkodó tekintélyének megfelelő **módon** a törvényhozás részéről megoldandó lesz. (Beseler 97-ik l.)

Mittermaier említett bírálatában megemlíti: hogy mily igen aggodalmas helyzetbe hozza a *megkegyelmezőt* a halál-büntetés fenállása.

Tudva van, hogy nem minden halálbüntetés hajtatik végre, a kegyelem minden egyes esetben a rendkívüli körülmények miatt támadott *aránytalanságot* a büntett és halál-büntetés közt igyekszik mellőzni. De mily nehéz a választás a különböző esetek között. Mily könnyen lehetséges, hogy ha egy esetben a kegyelmezés megtagadtatik, a nép a közvetlenül megelőzőtt elítélést, melyre nézve kegyelmezés következett, összehasonlítja és úgy találja, hogy az utóbbiban még több okok voltak a megkegyelmezésre, mint abban, melyben az megadatott. Mily gyakran képződik itt a vélemény, hogy *önként* vagy esetleges befolyások egy esetben kegyelmet eszközölnek, míg a másikban a folyamodvány meghallgatás nélkül maradt. Mily kellemetlen helyzet támad az *alkotmányos* monarchiában, ha a kegyelmezésre hajlandó uralkodónak nézete a miniszternek ellenkező, s elhatározott megingathatlan nézetével összeütközésbe jő?

Épen a *gyilkosságnál*, melynél a halálbüntetés megtartani kívántatik, tudja minden gyakorló, mily nehéz elhatározni, vajjon az eset gyilkosság vagy *agyonütés-e*? és hogy az eziránti eldöntés mily gyakran különbözik a törvényszékeknél. Az időben, midőn még az agyonütés is *halállal* büntettetett, volt a népnél alapja annak, hogy vért véért (életet életért); de mióta a halálbüntetés az agyonütésnél megszüntetett, az említett régi tétel nem igaz többé. (*Arch. d. Cr. R.* 1851. 308—9. l.)

A porosz büntetőkönyvben a halálbüntetés következő büntettek ellen van rendelve, mint: 1. *felségárulás*, ha az végbevitetett, 61—62-ki §§. 2. *honárulás* különösen súlyos esetekben, 67—69-ik §§. 3.^a a *király* személye elleni tettelegesség, de csak súlyosabb esetekben, 74-ik §. 4. *gyilkosság*, 175-ik §. 5. *agyonütés*, ha az valami büntettnak vagy vétségnek végrehajtásánál az akadálynak elhárítása, vagy az elfogatásnak akadályozása végett, vagy máskor felmenő ágoni *vérbeli*

rokonon vitetik végbe, 178—179-ik §§. 6. közveszélyességű bűntettek, mint: *gyújtogatás* 285. §.; *viz-áradás* okozás 290. §.; *lőpor*, vagy más fellobbanó anyag általi épület, hajó-vagy más helyiség *elrombolása* 289. §.; *vasutaknak* elrontása 294. §.; *hajónak* elsüllyesztése 302—303. §.; *kutaknak*, *árúknak megmérgezése* 304. §., ha ezek következtében ember életét veszttette.

16 éven alóli személyek ellen halálos ítéletet kimondani nem lehet, 43-ik §. 1. pont.

Az esetek, melyekben a halálbüntetéssel a *polgári becsület* elvesztését ítéletileg kimondani kell: 1. a *felségárulás*, ha az által a királynak élete, egészsége vagy szabadsága veszélyeztetik, 61. §. utópt.; 2. *honárulás*, ha porosz alattvaló külkormányval szövetségbe lép a végett, hogy azt Poroszország elleni háborúra indítsa, és a háború valóban kitör, 67. §.; 3. *gyilkosság*, ha az felmenő ágoni vérbeli rokonon, vagy házastárson vitetik végbe. *Beseler* 93—94. (l. *Berner*: „Die Strafgesetzbuch in Deutschland.“ Leipzig. 1867. 246—7-ik lap, és *Mittermaier* Arch. d. Cr. R. 1851. 303. l. 30. jegyz.

A halálbüntetésnek alkalmazásáról tanulságos az, mit *Kraewel* (főtörvényszéki tanácsos Naumburgban) az „Allg. deutsche Strafrechtszeitung“ 1863-ik évi folyamában a 252. és köv. lap közöl. A legmagasabb megerősítés végett a jogügyi minister által felterjesztett jogérvényes halálítéleteknek 1858, 1859-ki és 1860-ki kimutatásából kitetszik, hogy az e három évben hozott 101 halálítélet közül 13 elintézetlenül maradt, 11 megerősített, míg 77 halálra ítélt megkegyelmezett. E szerint $\frac{1}{3}$ -a a halálítéleteknek megkegyelmezés miatt végre nem hajtott.

E körülmény legkomolyabb megfontolást ébreszt a porosz jogszolgáltatás iránt a halálbüntetés kiszabására nézve.

Feltehetni, hogy mind az esetekben, melyekben megkegyelmezés következett, a halálbüntetésnek végrehajtása *igazolatlan* lett volna, mert a megkegyelmezés Poroszországban nem csupa tetszésnek vagy esetleges hangulatnak eredménye. Az a tett jelentések komoly mefontolása után és csak a jogosságnak és méltánytosságnak okaiból következik be. Ha tehát így van, lehet-e igazolni, hogy a büntető-törvénykönyv a

birákat oly halálos ítéletnek hozatalára kényszeríti, mely legtöbb esetben azért nem hajtatik végre, mert annak végrehajtása a jogérzettel ellenkezik?

Lehet-e menteni azt, hogy a vádlott, ki ellen ily nem igazolható halálbüntetés kimondatik, a megkegyelmezésig a halálraítéltnak *kínjait* szenvedje? Ismerjük a bírának és esküdteknek *idegenkedését* a halálítélet hozatala iránt. Tudjuk, hogy a halbüntetés és felmentés közt a választás nem ritkán az utolsó mellett üt ki, oly esetben is, melyben a dolog állása szerint *elítélés* következett volna be, ha a törvény megfelelő szabadságbüntetésnek kiszabását megengedné. Így vezet a büntető-törvénykönyvnek jogtalan *szigora* a végbevitt büntetteknek büntetlenségére.

E szerint nemcsak a vádlottnak, bírának és az esküdteknek érdekében fekszik, hanem a jogszolgáltatás érdeke maga is megkívánja ama *kérdésnek* vizsgálatát, vajjon a porosz büntető-törvény nem bőkezű-e a halálbüntetésnél?

Nézzük a büntetteknek egyes fajait. Kivégeztetett: 1. *gyilkosság* miatt halálra ítélt 69 közül 10; 2. *agyonütés* miatt valami büntettnak vagy vétségnek végrehajtásánál 11 halálra ítélt közül csak 1; 3. *gyújtogatás* miatt elítélt 8 közül egy sem; itt tehát fel kell tennünk, hogy a gyújtogatás miatt 8 halálra ítéltnek kivégzése a jogosság és méltányosság kívánalmainak meg nem felelt volna.

Miként lehet azt helyeselni, hogy a porosz büntető-törvényk. 285-ik §-a szerint, ha valaki *gyújtogatás* folytán életét veszti, a gyújtogató mindig *halállal* büntetendő, ha az szándékosan: 1. épületet, hajót, gunyhót, mik embereknek *folytonosan laácsul* szolgálnak, vagy ha isteni szolgálatra szánt épületet gyújt fel; 2. vagy épületet, hajót vagy gunyhót, mik időközben (*időnkint*) emberek tartózkodására szolgálnak, olyankor gyújt fel, mikor abban emberek *tartózkodni* szoknak; 3. vagy vasúti kocsikat, bányákat vagy más, az emberek tartózkodására időnkint szolgáló helyiségeket (térsegeket) oly időben gyújt fel, midőn abban emberek *tartózkodni* szoknak.

Azért tehát sürgősen kell ama kérdést fontolóra venni, vajjon a 285. §-ban a gyújtogatás ellen kimondott halálbüntetés nem más által helyettesítendő-e?

Fenerbach tankönyvének 63-ik §. utáni 1. jegyzetben (13. kiadás, Giessen, 1840. 109—10. l.) azt mondja, hogy oly büntető-törvényeknél, melyek magukat túlélték, a *megkegyelmezés* csak kisebb rossz, mi a jobb törvényhozásra az átmenetet előkészíti.

Ámbár a porosz büntető-törvénykönyv élete csak 1851. évtől számíttatik, az mégis a 285-ik §-bani büntetés kiszabásánál túlélte magát. Ezt tanúsítja nemcsak az, hogy a 285-ik §. folytán hozott halálítéletek egy esetben sem nyertek megerősítést, hanem a mellett szól az újabb német büntető-törvényhozás is.

Az 1861-iki *bajor* büntető-törvénykönyv 347-ik köv. §§-ában, a *braunschweigi* büntető törvénykönyv 204-ik köv. §§-ában, a *thuringiai* büntető-törvénykönyv 161-ik köv. §§-ában, és a *würtembergi* büntető-törvénykönyv enyhített 378-ik §-ában, a *gyújtogatás* ellen halálbüntetést nem rendelnek többé.

Mi az említett gyilkossági és agyonütési eseteket illeti, melyekben a porosz büntető-törvénykönyv 175. és 178-ik §§-ai szerint mindig halálbüntetésre kell ítélni, e törvényes határozatoknak *igazolatlan szigorát* illetőleg alig lehet döntőbb bizonyíték, mint az, hogy a halálra ítélt 69 gyilkos közül csak 10, a 12 agyonütő közül egy végeztetett ki.

A porosz büntető-törvénykönyv 179-ik §-a, mely rendel, hogy a ki valami büntettnék vagy vétségnek elkövetésekor az akadály elhárítása, vagy pedig magának a bűnösnek az elfogatástól szabadítása végett *embert megöl*, az halállal büntetessék, magát szintén túlélte; mi kitészik abból, hogy az *agyonütés* ellen sem az 1855-iki *szász* 156-ik §., sem az 1861-ki *bajor* büntető törvénykönyv 229-ik §-a nem szab halál-, hanem csak fegyház (Zuchthaus) büntetést.

Ellenben a *szász* büntető-törvénykönyv 155-ik §-a, mint a *bajor* büntető-törvénykönyv 228-ik §-a, és a *porosz* büntető-törvénykönyv a *gyilkosság* ellen feltétlenül (kizárólag) halálbüntetést rendelnek. A *szász* büntető-törvénykönyv 157-ik §-a szerint mégis a *b-leegyezőnek* megölése csak fogság vagy dologház-büntetéssel egész 4 évig büntethetik.

A porosz büntető-törvénykönyv *előmunkálatainál* is

értekezés tárgya volt e kivételes eset. Eleinte enyhébb büntetést akartak szabni az ellen, ki egy *halálos betegségben* szenvedt, vagy engyilkost azok kívánatára megöl. De az 1845. évi revisiókor mind a két rendelet kihagyatott; az előbbi a *nehézség* miatt, a betegség valóban halálos fokozatának tényálladékát, minek jelenléte iránt a beteg maga is tévedésben lehet, utólagosan megállapítani, és mert általában e valóban figyelemreméltó eseteket biztosabban lehet a királyi kegyelemre bízni.

Megjegyzi még *Kraewel*, hogy a törvényhozó tisztjét sérti, ha egyes büntettek ellen oly büntetéseket szab, melyek a tapasztalás szerint, jogtalan *szigorúságuk* miatt legtöbb esetben a kegyelem útján enyhítenni szoktak.

Ily jogtalanul szigorú büntető-törvényhozás által a korona viselői irányában oly *igények* támaszthatnak, miknek eleget tenni hivatva nincsenek, és nem is képesek. A kegyelmezés útja ekkép valódi folyamodássá válik. De így a királyt *biróví* tesszük. És hogy valóban az legyen, magának kellene bíraskodni, magának mindent látni és hallani. Ez azonban nem történik; sőt inkább a király kénytelenítetik *egyoldalú* jelentések alapján, melyek az esetnek vizsgálásakor felvett tárgyalásoknak rövid tartalmából állanak, a legfontosabb kérdést: vajjon a vádlott éljen-e, vagy meghaljon? eldönteni.

Mily könnyen lehetséges itt (midőn a *vádloznak* az ily jelentésekről tudomása sincsen), hogy fontos az ő javára szolgálható körülmények meg nem említetnek, vagy hiányosan adatnak elő. Színtoly könnyen lehet a megkegyelmezést oly előadásokkal kieszközölni, melyek nincsenek elegendőkép megalapítva. S épen e legutolsó folyamodás egészen *szabályozatlan*. Hiányzik annál a leglényegesebb biztosíték: a nyilvánosság és szóbeliség.

Ha tehát a tapasztalat azt tanúsítja, hogy a fentemlített esetekben, melyekben a porosz büntető-törvénykönyv a halálbüntetést *kizárólag* rendeli, annak végrehajtása rendszerint jogtalan szigorúság volna, akkor legalább szükséges e kérdésnek feloldását: vajjon ez esetekben halál- vagy szabad-

ságbüntetésnek legyen e helye, a kegyelem-folyamodástól elvonni, és a *biróság*hoz utasítani.

Az itt követendő útát a német *jogászok* 3-ik gyülekezete kijelölte, majdnem egyhangulag azt határozván, hogy abszolút, *kizárólagos* büntetés-fenyegetések elvileg mellőzendők. Minek úgy kellene történni, hogy a büntető-törvénykönyvben, *például* a gyilkosságra nézve mondatnék: a *gyilkosság* halállal, vagy ily s ily börtönbüntetéssel büntetendő; mikor a bírónak volna aztán kötelessége a legnagyobb büntetteknel is, tekintettel az esetnek *egyediségére*, különösen a bűnösnek erkölcsi bűnösségére, a büntetést kimérni, mi által a valóban jogos büntetés lehetségessé tétetnék.

Végre *Kraewell* az iránti ohajtását fejezi ki, hogy ez elv minél előbb nemcsak Poroszhonban, hanem egész Németországban egy *közös német büntető-törvénykönyv* által létrehozassék. A Poroszországban elfogadott többi büntetésekről szólni, a kiszabott idő rövidege miatt máskorra kell hagynom.

Az előadottakból kitűnik, mily sok és nagyfontosságú *kérdések* döntendők el a büntetés-rendszernek megállapítása, a halálbüntetésnek el- vagy nem fogadása és ha elfogadtatott, mikénti alkalmazása körül; s miután az emberi gyarlóságnál fogva, oly *boldog aranykort*, melyben büntettek nem vitetnek végbe, nem reménylhetni, szükséges hogy az állam a magánboszúnak korlátozása, és a *közjogrendnek* fentartása végett mindenekelőtt a büntettekre okot s alkalmat szolgáló viszonyokat megszüntetni igyekezzék, s a bűnösök ellen czélszerű fenyítő eszközöket használjon, a mint ezt a büntetőjognak *alap elveiről* múlt évben tartott felolvasásomban előadni volt szerencsém.

A büntetés-rendszerben helyet foglaljon-e a halálbüntetés, vagy nem? még ma is vitás kérdés. S valamint általában annak, mi századok, sőt *ezredékek* óta elfogadva volt, megszüntetése rögtön nem reménylhető, hanem csak úgy, ha az annak szükségtelenségéről és czélszerűtlenségéről meggyőződés más *czélszerűbb eszközöknek* behozatala és használata mellett terjed; úgy van ez a halálbüntetéssel is.

Örömmel tapasztalja azonban minden emberbarát, hogy a halálbüntetésnek szükségtelenségéről és czélszerűtlenségéről

röli meggyőződés nemcsak az elméletben, hanem a *gyakorlatban* is terjed, különösen több *büntető-törvényben*, miben a halálbüntetés még megvan, az, a magántermészetű bünteteket tekintve, csak a *gyilkosság* ellen rendeltetik; ilyen a *thüringiai* 119-ik §.; *braunschweigi* 145-ik §.; az 1861-diki *bajor* 228-ik §.; 1863-ki *lübecki* 144-ik §.; az enyhített *württembergi* 237-ik §. Az 1863-ki, Dr. Hye által készített osztrák büntető-törvénykönyvi javaslat 218-ik §-ában van egyedül a halálbüntetés elfogadva gyilkosság ellen.

Több, életben levő büntető-törvénykönyvben a halálbüntetés végkép *mellőztetett*; így *Oldenburgban*, *Anhaltban*, *Nassouban*, hol azonban az 1867-ik évi július 25-ki porosz rendelet által a porosz büntető-törvénykönyvvel együtt behoztatott; Uj-Chatelben, Toscanában, Portugalban.

Több újabb büntető-törvénykönyvi *javaslatban* a halálbüntetés mellőztetni indítványoztatik, mint az 1843-ki magyarban, mely indítvány az 1843-ki országgyűlésnek karok és rendek (alsó) *tábláján* el is fogadtatott; a jóval később *Zürich* canton számára 1866-ban, az *olasz* királyság számára 1867-ben, és legújabban *John* által a *német éjszaki* szövetség számára készített magán-munkálatban.

De legfontosabb *esemény* a halálbüntetésre nézve, hogy az a *szász királyságban* 1868-ki június 6-án eltöröltetett. (L. „Allg. deutsche Strafrz.“ 1868-ki 244-ik l.), s ez által megszünt a halálbüntetés mellett használtatni szokott egy érv, miszerint arra történt hivatkozás, hogy még a *művelt, szelíd* Szászországban is a halálbüntetés szükségesnek tartatott. (L. az 1840. 5. törvényczikk által kiküldött bizottmnáy jegyzőkönyve 29. l.)

Ezek után méltán lehet *reményleni*, hogy a műveltség haladásával, az erkölcsök szelídülésével, az erkölcsi és jogi érzület kifejtésével, a büntettek szolgáló okok és alkalmak lehetséges mellőzésével, a büntetés-rendszernek javításával, és különösen a *célszerű börtön-rendszer* behozatalával a halálbüntetésnek tere szűkebb körre szoríttatni, s az végkép *megszüntetni* fog; és hogy valamint a jeles *Waechternek* állításaként („Staatslexikon“ 15. köt. 223-ik l.) a mult század-

beli nem hinné, hogy a *mostani szelídebb* büntetésekkel a közbiztonságot fentartani lehessen; úgy be fog *következni* az idő, midőn azon fognak csodálkozni, hogy még a jelen században a *hivatalból* nyakszegést és megfojtást nélkülözhetlen eszköznek tartották a közjogrendnek biztosítására. Mi hogy mielőbb bekövetkezzék, legbensőbbben óhajtom.